

BBN-ARA11-311 Iszlám tudománytörténet 1. A nő az iszlámban

II. zárthelyi dolgozat anyaga

2017. december 12.

9. fejezet: A Ruwāla beduinok házassági szokásai

A Ruwāla beduinok Arábia északi részén laknak a Nefud sivatagban, illetve attól északra, a mai Szaúd-Arábia északi részén és a szíriai, jordániai térség déli területein. A most következő leírásokban elsősorban Alois Musil 1908-ban végzett és 1928-ban publikált tanulmányaira támaszkodom.

1 Ismerkedés, szerelem

Az Arábia középső területén élő ún. nagy beduinok, vagyis a tevés beduinok körében a fiúk és lányok a városi arabságnál sokkal nagyobb szabadságot élveznek az ismerkedés és szerelem terén. 12 év körül kezdenek egymással foglalkozni a fiúk és a lányok, ismeretséget kötnek, ha egymástól különböző sátoortáborban éltek eddig, illetve közelebbi kapcsolatba kerülnek egymással, ha eddig is egy tábor volt a lakhelyük. A felnőttek tiszteletben tartják ezt a kapcsolatot, megbeszélik, mindenki tud róla, hogy szerelmesek egymásba, sokat együtt vannak és ehhez az együttléthez még alkalmilag külön sátrat is biztosítanak nekik, ahol ismerkedhetnek egymással, beszélgethetnek, néha éjszakába nyúlóan. A szerelem másik jele az, hogy a fiú állandóan segít a lánynak a ház körüli munkáiban, vizet hord, az állatokat gondozza, eteti. Érdekesség, hogy nem a lány jön el a fiú családjához segíteni, mint ahogy az a városi, falusi környezetben szokás, hanem a fiú megy a lányhoz, ami véleményem szerint az ősi matriarchátus maradványa. Ebből az engedélyezett kapcsolatból hamarosan házasság lehet és nagyjából 13 év körül a fiúk és a lányok házasságot kötnek egymással. Ez megfelel a nemi érés kezdetének. A fiúk ilyenkor vagy saját maguk által kitalált mondatokkal udvarolnak, vagy ami gyakoribb, a beduin folklór ismert mondásait verseit tárják a lány elé és szélsőséges esetben ilyen mondatok is elhangzanak, hogy Istennél is jobban imádlak téged, előbb imádkozom hozzád, mint Istenhez.

2 Kööttségek a párválasztásban

Bármennyire nagy szabadságnak örvendenek a fiúk és a lányok a párválasztásban, ez csak bizonyos határok között érvényes. Az egyik ilyen határ a tabu, vagyis a tilos kapcsolat, amelynek a köre azonban megfelel az iszlám világ más részein szokásos tiltásokkal, illetve azzal amit az iszlám vallás maga is tilt. Tehát tilos:

a) A testvérek közti házasság, a fiú nem veheti el az apa volt feleségét, féltestvérét, a fiának az elvált, vagy özvegy feleségét, és nem léphet házassági kapcsolatba az a fiú és az a lány, akiknek azonos szoptatós dajkájuk volt.

b) Ezen kívül vannak olyan meghatározott törzsek, amelyeknek a fiaival, illetve lányaival nem léphetnek a Ruwala törzsszövetség tagjai házasságra, például az Ibn Ša‘lān törzs tagjai számára, akik a Ruwāla törzsszövetség tagjai, ilyen tiltott törzsnek számít Hwetat, valamint a Beni ‘Atiyye törzs tagjaival való házasság. Ezek a törzsek ugyanis még a közeli múltban, még a 19. század végén is védelmi pénzt (*hwa*) fizettek a Ruwala törzsnek, és így “védett szomszédok” (*qušāra*) lettek. Ez pedig a gyengeséget jelenti. Ezen a tiltott listán további törzsek is szerepelnek, akik nem tudták megvédeni magukat és ezért alacsonyabb rendűnek számítottak, mint a magukra arisztokratikus fensőbbiséggel tekintő Ruwala törzsek tagjai.

c) Ugyancsak a különböző vándorló kovács és kézműves törzsek (*šāne‘*, *sunnā‘*) fiaihoz sem lehet hozzáadni a Ruwala lányait. Ezeket úgy tekintik, hogy nincs ősiük (*ašil*) és miután folytonosan vándorolnak, nincsen saját területük (*bilād*) sem.

d) Ugyancsak tilos a rabszolgákkal illetve azok leszármazottaival való házasság. Ha valaki egy ilyenhez hozzámenne, akkor azt a saját rokonai ölnék meg. A Ruwala törzsszövetség egyébként az ‘Aneze csoport törzseihez tartozik, akik az egész Észak-Arábiát uralták a 18. és 20. század között és ezért lenéztek minden más törzset.

3 Az unokatestvér (*eben al-‘amm*) szerepe és elsőbbsége

Az unokatestvér ezek között a beduin törzsek között nem az apa testvéérének a fia, hanem elsődlegesen, ha van ilyen, az apa unokatestvéérének a fia. Ha viszont nincs az apának unokatestvére, akkor a másod-unokatestvéérének a fia számít *eben al-‘amm*-nak. Ez azt jelenti, hogy a nagyapának nem volt testvére, vagy annak nem volt fia, tehát akkor eggyel feljebb mennek, a dédapáig, az unokatestvér kijelölésben. Arról nem szoktak beszélni, hogy hogyan történik az unokatestvér kijelölése, amennyiben több pályázó is van erre, illetve amennyiben több lány is szerepel a listán, akire az unokatestvéreként joga lehet valakinek. Nyilvánvalóan itt a nagycsaládon belül kialakult erőviszonyok és a születési sorrend számíthat, jóllehet a többnejűség esetén már nehéz nyilvántartani, hogy ki született előbb. Ezért is lehet az a rendszer, hogy az unokatestvéri kapcsolatot rögtön a gyerekek születésekor megnevezik, és így a későbbiekben is jobban tudnak emlékezni arra, hogy melyik fiúnak melyik lányra van előjoga a házasságot tekintve.

Az unokatestvérnek joga van maga számára fölntartani (*ye-haggerha*) a jogot arra, hogy elvegye feleségül a lányt. Ahogy a beduin közmondás tartja: "A lány megkötése és föloldozása az ő unokatestvéérének a kezében van" (*‘oqdha wa-hallha bi-yad eben ‘ammha*). Amennyiben az unokatestvér megtudja, hogy a lányt más fiúval látták és az mást szeret, akkor elhatározhatja, hogy nem engedi át a lányt senkinek és ebben az esetben az illető lány általában vénlány marad, vagyis nem mehet senkihez se hozzá, nem mehet hozzá a szerelméhez, az unokatestvéréhez pedig nem akar hozzámenni.

Van egy érdekes szokás. Ha a lány apja meghal, mielőtt férjhez ment volna és a lány mást szeret, nem az unokatestvérét, akkor a szokásjog szerint kérheti az elengedését az unokatestvérétől ezekkel a szavakkal: engedd el a nyakamat.

4 Szökik a menyasszony

Ha az unokatestvér nem engedi el a lányt, de az nem akar hozzámenni, mert mást szeret, akkor egyetlen megoldás létezik a

lány számára, megszökik a kiválasztott szerelmével együtt. Ilyenkor más, távoli törzsnél kérnek menedéket. A szökés akkor szokott sikeres lenni, ha egyrészt sikerült titokban tartani, másrészt olyan erős, tekintélyes törzs fogadja be őket, aki meg tudja védeni a jogosan fel-dühödött unokatestvértől. Az unokafivér azonban ilyenkor utánuk kell, hogy menjen, ez is a szokásjog, és ha felleli őket, megöli mind a kettőt. Ezek után a lányért, akit ő ölt meg, még vérdíjat is kérhet a fiú rokonságától, ráadásul hatszorosát a szokásos lányért járó vérdíjnak, míg a fiúért a fiú rokonsága kérhet vérdíjat, de csak feleannyit, mint amennyi szokás szerint járna. Úgy tartják, hogy a fiú maga volt a saját bajának az okozója, és ezért nem jár érte a teljes vérdíj.

A menekülők után eredő unokafivért két dolog is segítheti a menekülők föllelésében. Az egyik a beduinok kitűnő nyomolvasó készsége, akik napok, hetek, hónapok múltán is fölismerik a nyomot, megismerik az egyes tevék, emberek lábnyomait. A másik a sivatagi hírszolgálat: hiszen a sivatag minden látszólagos üressége és lakatlansága ellenére tele van hírhozókkal és a hírek gyorsan terjednek. Minden egyes beduin, aki valahova látogatóba érkezik, azzal kezdi, hogy elmondja az összes hírt, amit útja során hallott.

Amennyiben egy lány egy rabszolgával menekülne el, akkor a lány fivére ered utána és öli meg, ha eléri. Ha egy fiú megy el egy rabszolgával, akkor nem mehet vissza soha a törzséhez, mert különben megölik, ha visszatér.

5 Leánykérés

A leánykérés a következőképpen zajlik le. A fiú, aki már hosszabb ideje szerelmes egy törzsbeli lányba, és több időt együtt is töltöttek napközben meg este, közli a leánykérési szándékát az egyik jó barátjával és megkéri, hogy juttassa el a hírt az édesapjához. Nagyfokú udvariatlanságnak és a szokásokkal ellenkezőnek számítana, ha a fiú saját édesapjával közvetlenül közölné a leánykérési szándékot. Ezt 'döbbenetnek', vagy rosszmodornak nevezik (*ağb*). Nyilván azt is el akarják kerülni, hogy a fiú és az apja közvetlen összetűzésbe kerüljenek egymással, mert ilyenkor az apának vagy el kell űznie a fiát, vagy a fiú magától elhagyja a törzset, ha engedetlennek bizonyult. Ha a közvetítőn keresztül juttatja kifejezésre az apa az elégedetlenség-

gét, akkor egyiküknek sem kell megsértődnie. Amennyiben az apa beleegyezik a házasságkérésbe, akkor azt mondja: Ha ez Isten akarta, akkor jó, a mai nap azonban már elmúlt, majd holnap látunk hozzá az elintézéséhez (*al-yom fāt, bukra naqdi ġaradba*).

Másnap aztán a fiú apja elmegy a lány apjához egy tekintélyes emberrel látogatóba. Az udvarias, baráti hangú, de hivatalos beszélgetés után a lány apja megkérdezi a látogatás okát, mire a fiú apja azt mondja: lányodat, xy-t akarjuk tőled a z fiú számára (a tényleges szövegben természetesen meg kell nevezni a lány és a fiú nevét, anélkül érvénytelen mind a lánykérés, mind később a házassági szerződés) (*nibbi minnek bintek al-fulāne li-walad al-fulān*). Utána a lány apja azt mondja, ha megfelelőnek érzi a fiú családjának a rangját a törzsben, törzsszövetségben, hogy rendben van "a sót csak a só növelheti meg" (*tayyeb, ma zād al-milah illa-l-milah*). Azután az mondja a fiú apjának és a kíséretében lévő másik embernek: Én beleegyezem, de beszéljetek az unokatestvérével, neki van joga ahhoz, hogy fölmentést adjon a házasságához. Ezután elbúcsúznak a lány apjától és fölkeresik az unokatestvér házát.

Az unokatestvér (*eben al-amm*) házában is először üdvözletek hangzanak el, hivatalosan, udvariasan beszélgetnek egymással, majd megkérdezi az unokatestvér, hogy bizonyára valamilyen céllal jöttek, mi lenne az. A válaszban elmondják, hogy igen, valami határozott célunk van (*na'am, ġāyīn bil-ġarad*), a lány apja beleegyezett a házasságba, mit kérsz cserébe azért, hogy lemondasz a lányhoz fűződő házassági jogodról.

Ezek után az unokatestvérnek három lehetséges válasza van. Először mondhatja azt, hogy ezt, meg ezt kér (*kada wa-kada*), és föl sorolja azokat a dolgokat, amelyeket szokás egy lányért cserébe kérni. A második lehetőség az, hogy azt mondja: Ő az én feleségemnek van szánva és nem adom oda másnak. A harmadik lehetőség az, hogy unokafivér azt mondja, hogy minden jót a házasságotoknak, ez azt jelenti, hogy nem kér semmilyen kárpótlást, elengedi anélkül a lányt.

6 A jegyajándék (*siyāq*)

A jegyajándék mértékét az unokatestvér határozza meg, hiszen ő fogja kapni. Ha lányra jogosult unokatestvér, aki így egyben a lány patrónusának (*wali*) is tekinthető, meghalt volna és nincs más, aki a helyébe lépjen a családban az unokatestvérek és nagybácsik közül, akkor kapja a lány a jegyajándékot, de csak az esküvő után, miután megtörtént az elhálás (*‘arasa aleyha*). Ennek a mértéke általában egy-két nőstény teve, valamint az első kanca, amit az esküvő utáni razzian befognak. Ezen kívül jár egy nőstény teve a lány anyjának is, mint nevelési díj. Ennek a neve a “könyök tevéje” (*ba‘ir al-ku‘*), mivel az anya, amikor a gyereket szoptatja, akkor általában féloldalla dől és a könyökére támaszkodik. Egyébként a beduinoknál azért *siyāq* a jegyajándék neve, szemben a városi araboknál szokásos *mabr*, vagy *sadāq* szóval, mert a *siyāq* jelentése ‘hajtás’, s miután a jegyajándék kizárólag tevéből áll évezredek óta, ezért a tevét oda kell hajtani a lány szülei, vagy unokatestvére házához.

7 Az esküvő (*‘ars*)

Az előzőekből talán kiderült, de érdemes most újra kihangsúlyozni, hogy a beduin törzseknél nincs külön házassági szerződés és jegyesség. A lánykérés, vagyis a jegyesség számít házassági szerződésnek, azért is megy egy tekintélyes ember kíséretében a fiú apja először a lány apjához, majd a lány jogosult unokatestvéréhez, hogy mint tanú szerepelhessen. Lényegében azzal, hogy megnevezték a vőlegény és menyasszony nevét, jelen volt mind a kettőnek a patrónusa, gondnoka (*wali*) és volt tanú, továbbá megegyeztek a jegyajándékban, ezzel gyakorlatilag teljesítették a házasság összes feltételét, amelyet az iszlámjog is előír. Az esküvő gyorsan követi a lánykérést, s miután a lánykérés általában csak néhány héttel, vagy egy-két hónappal a fiatalok elhatározása, illetve az udvarlás megkezdése után következik, azt lehet mondani, hogy az egész egy gyorsan lejátszódó folyamat.

Magának a kijelölt esküvői napnak a reggelén

i) Reggel egy férfi a fiú családjából leöl egy nőstény tevét a vőlegény sátra előtt, ezt nevezik ‘esküvői áldozatnak’ (*dabiht al-ars*). Ezen a szertartásos aktuson azonban nincs jelen sem a vőlegény, sem a menyasszony.

ii) Estefelé a fiú családjából való asszonyok egy kis kör alakú sátrat (*hağra*) vernek nem messzire a fiú családi sátrától. Az itt elhelyezett fekvőhelyet lehet nászágynak nevezni, természetesen az ág csak egy leterített szőnyegből illetve ágyneműből áll. Ha a család szegényebb, akkor nem vernek külön sátrat, hanem csak a családi sátor egyik sarkát rendezik be és kerítik el a fiatal pár számára.

iii) Ha kész a sátor, akkor a vőlegény családjából két-három nőrokon elmegy a menyasszonyért és a városokban szokásos ünnepélyes és zajos *zifaf*, menyasszonyi menet helyett egyszerűen lekísérik a menyasszonyt a nászsátorba, majd szólnak a vőlegénynek is, hogy jöhet. Amikor a vőlegény is megérkezik és bemegy a sátorba, akkor rájuk zárják a sátrat (*yihagğaren ‘aleyh hağratan*).

iv) Nincs esküvői szertartás. Az Észak-Arábia beduinok, a Ruwāla esküvőjének az a legnagyobb érdekessége, hogy nincs tulajdonképpen esküvői szertartás, ami az arab világ egészében hatalmas érdeklődés mellett folyik le. Az áldozati tehén egy részét szétosztják a menyasszony rokonai között, a többi vacsorául szolgál a vőlegény sátrában, azonban sem a menyasszony rokonai, sem a vőlegény nem hívnak meg senkit. A rokonság és ismerősök nem adnak ajándékokat az ifjú párnak, tulajdonképpen nincs összejövetel az esküvő alkalmából, nincs tánc, nincsenek örömkialtások, énekek, vagyis az összes szokásos kísérőjelenség elmarad, amit az arab világ letelepedett részén megismerhetünk. Ez odáig mehet, hogy néha még a közeli rokonság sem tudja, hogy esküvő van a családban. Ez érdekesen hasonlít arra, amit majd a belső-ománi esküvőről megismerhetünk, ahol szintén azt lehet tapasztalni, hogy az esküvők szép csendben zajlanak, amiről alig-alig tud más, mint a közvetlen szomszédok. Bár ott oázis faluról van szó, nem sátortáborban lakó beduinokról, azonban a hasonlóság oka az, hogy azok is eredetileg beduin törzsek voltak, amelyek csak letelepedtek és félnomád életet éltek még az 1980-as évek elején is.

Az arra járó csak a kör alakú sátor felépítéséből láthatja, hogy itt esküvő volt, azonban időnként a sátrat gyorsan lebontják.

Ha napnyugta után verik föl, majd a nászéjszaka után másnap rögtön továbbindul a törzs és lebontják a sátrat, akkor még a közeli szomszédok sem jönnek rá, hogy esküvő volt.

v) Másnap reggel a vőlegény elmegy a családi sátor férfi részlegébe (*rab'a*), ahol a család férfitagjai üdvözlik és azt mondják neki: Légy áldva, legyen jó a sorsod.

vi) A menyasszonyt ugyanakkor meglátogatják a kör alakú sátorban a nők, és azt mondják neki: Hozzál jó szerencsét a te unokatestvérednek. Akkor is azt mondják, ha a férje nem az unokatestvére, hanem egy "idegen" (*ağnabi*). Érdekes, hogy ezt a szokást meg lehet figyelni például Egyiptomban is, ahol rendszeresen unokafivéremnek nevezi férjét az asszony, jóllehet nincs köztük vér szerinti rokonság. Ezután meglátogatja őt az apósa, aki ajándékot hoz neki, majd elhagyhatja a menyasszony a sátrát és csatlakozik a férje családjának nőrokonaihoz a családi sátor női részlegében (*harim*). A menyasszonynak ezek után hét napig nem kell dolgoznia, nem kell még végeznie a szokásos házimunkákat. Ezzel szemben a férjnek az első nap után dolgoznia kell, első feladata az, hogy elhozza a feleségének a kelengyét (*ğibāz*). Ez tartalmazza azokat a szükséges dolgokat, berendezési tárgyakat, stb, amelyek az ifjú házaspár életéhez kellenek. Ezeket mindig az esküvő után adja oda a férj a feleségnek, sohasem az esküvő előtt. Ilyeneket tartalmaz ez a kelengye: takarók, szőnyegek, ruhák, kendők az asszony számára, stb., ezeket válás esetén sem kell visszaadnia az asszonynak. Amennyiben az ifjú menyasszony, illetve feleség özvegy, vagy elvált nő volt, nem pedig lány, akkor az esküvő után csak három napig pihenhet és aztán el kell kezdenie dolgozni.

vii) Ha a férfinak ez az első házassága, akkor hét éjszakát tölt a feleségével, addig, amíg az nem dolgozik. Ha van azonban másik asszonya már, tehát ez a második felesége volt, akkor valószínűleg meg fogja osztani az idejét a két asszony között a nászéjszaka után is.

viii) Egy sátorban általában csak egy asszony él együtt a férjével. Az csak ritkán fordul elő, hogy két asszony egy sátorban éljen, az pedig még ritkább, hogy három asszony is legyen egy sátorban. A férfi ifjú feleségéhez mintegy hat-hét hónapig szokott hűséges maradni, természetesen abban az esetben, ha az asszony teherbe esik, az-

után keres egy másik lányt, vagy elvált nőt, akit elvesz második feleségnek. Ilyenkor legtöbbször egy második sátrat épít neki. Azonban ha közben elmegy razziára, vagyis portyára a törzs férfiival, az hetekig, akár hónapokig eltarthat, és az annyira kifárasztja, hogy nem kíván másik nővel együtt élni, hanem kívárja a szülést és azt, hogy a felesége felépüljön a szülés után.

ix) Ha a felesége fiút szül, az nagy örömet okoz az egész családban és a férjének is, akkor általában nem vesz el másik feleséget a férfi. Ehhez persze az is kell, hogy a nő, ahogy a törzsbeliek mondják, értelmesen viselkedik, tisztán, rendben tartja a sátrat, nem keményfejű, vitatkozó, nem áll ellen a férfinak, nem akaratoskodik, akkor a férfi akár élete végéig is hű maradhat az első feleségéhez.

8 Többnejűség

i) Ha a férj valamilyen oknál fogva elégedetlen a feleségével, akkor vesz magához egy második feleséget, harmadikat azonban csak nagyon ritkán. Négy feleséggel egyáltalán nem lehetett találkozni. Az elégedetlenség oka különböző lehet: nem szül neki gyereket, nem szül neki fiút, nem tartja rendben a sátrat, nem látja el jól a férjét, nem tud az állatokkal bánni, nem tud sátrat verni, szőrös, stb. Egy másik ok lehet ha engedetlen, hiszen az asszony legfőbb kötelessége az arab mentalitás és az iszlámjog szerint is az, hogy engedelmeskedjen a férjének, mint ahogy a szolga engedelmeskedik az urának, a hívő Istenének.

ii) Amikor új asszony kerül a sátorba, akkor az első feleség általában fölháborodottan fogadja, nem tetszik neki és szidja állandóan és mindenféle szidalmak özönét zúdítja rá. A második feleségét szomszédasszonyomnak (*ġarti*) nevezi és fölrója neki azt, hogy miért jött hozzá az ő férjéhez: *lēb ġītini ma lagīt ġair ġōzi anti ya bint fulān, ya mal'ūnat wālidein*, ami azt jelenti: Miért jöttél hozzám, miért nem találtál mást, mint az én férjem te xy lánya, te, akinek mind a két szüleje átkozott.

iii) Általában azonban a tapasztalat szerint egy idő után békésen megtűrik egymást, egymáshoz szoknak és úgy viselkednek mint a nővérek. Egymást segítik, ha valahova elmegy a család, akkor

egymás mellett mennek és ritkaság az, hogy egy-két hónap után is ellenségesen viselkedjenek egymással szemben.

iv) Az asszonyok a többnejűség esetén felváltva főznek urukra. Aki aznap főz, azzal is fog lefeküdni a férje, annak a sátrában tölti a nap nagy részét. Ezt nevezik *dōra*-nak, vagyis az asszony sorának (most én vagyok soron: *bada dorti*). Ezt úgy is nevezik, hogy az asszonynak a joga (*ħaggaba*), és a szokásjog azt írja elő, hogy a férj akkor is betartsa ezt a sorrendet, egyik nap az egyik, másik nap a másik feleség, ha nem szereti már az első feleséget. Azonban a feleség végül is nem tudja kényszeríteni arra, hogy betartsa a sorrendet, csak elégedetlenségének ad helyet, illetve engedetlenkedhet. Az asszony joga az, hogyha nem hál vele a férje, akkor legalább a másik asszonnyal se háljon. Ilyenkor azt mondja a férfi, hogy nem akarom vele ezt az éjszakát (*ma nibaba hal-leila*) és átmegy a férfiakkhoz. Végül is a nő persze nem tud semmit tenni, ha a férfi nem tartja be a szokásjogot.

v) Ezt a jogot az egyik nő eladhatja a másiknak különböző ajándékok, szívességek fejében, vagy megegyezés alapján. Ha azonban többször is a másikkal hál a férje, akkor joga van felháborodni, a saját szüleihez fordulni, de azok általában lecsillapítják. A férfiakkal ugyan illik betartani a szokásjogot, de ez nem kötelező érvényű rájuk nézve.

vi) A férfi negyven napig nem hálhat a feleségével, ha az szült, ilyenkor persze a feleségnek nem kell főznie se rá, elég gondja van az újszülöttel. A férj ezt az időt, ha van neki második felesége, teljes egészében azzal tölti.

vii) Elterjedt vélemény a Ruwāla beduinok között, hogy ha a férfi fiút akar, akkor csütörtökről péntekre virradó éjjel kell együtt hálnia a feleségével, ezt nevezik péntek éjszakának (*leilat al-ħum'a*). Ennek a hitnek az a vélekedés az alapja, hogy a két szó, a péntek (*ħum'a*) és a közösülni (*ħama'a, ħimā*) között szoros jelentésbeli kapcsolat van, ami persze nem igaz. Megjegyzendő a különbség aközött, ahogy mi nevezzük az éjszakákat és aközött, ahogy az arabok, elsősorban a beduinok. A mi értelmezésünkben a csütörtök éjfél utáni időszak még a csütörtök éjjel része, ugyanakkor a beduinok számára az a péntek éjjel (*leilat al-ħum'a*). Ennek az az alapja, hogy hagyományosan az időszámítás az éjszakával kezdődött, a péntek az a péntek

éjjellel kezdődött és a péntek éjjel pedig a mi időszámításunk szerinti csütörtök este hat körül, tehát sötétedéskor vette kezdetét és tartott egészen napfelkeltéig, ami körülbelül reggel hat óra, utána kezdődött a péntek nappal egész estig, majd este hat után, sötétedés után kezdődik a szombat éjjel. Ennek a gondolkodásmódnak a városi arabok körében az órahasználat vetett véget.

9 A nőekkel való bánásmód és a nők kötelességei

i) A nők legfontosabb feladatai:

A nők elsődleges feladata a gyerekszülés és lehetőség szerint fiú szülés, természetesen nem azt jelenti, hogy minden gyermek esetében fiút várnak, de minden nőnek kell, hogy legyen legalább egy fiúgyereke, ha azt akarja, hogy tartós legyen a házassága. Ezek után a nők kötelessége a gyerekkorban a fiúk és lányok fölnevelése. Akárcsak az iszlám világ más részein, a fiúk nagyjából hét év körül kikerülnek az anyjuk védőszárnyai alól, a lányok azonban végig, a férjhez menésükig az anyjukat segítik és az anyjuktól tanulnak meg mindent, ugyanígy tudnivalók és kötelességek. A nők feladata továbbá az ételek elkészítése, gondoskodni a reggeli mellett a napi főétkezésről, a vacsoráról. A nők javítják a ruhákat, varrják, foltozzák, amennyiben szükség van rá, újat is készítenek. A nő legfontosabb kötelessége a vándorló beduin törzseknél talán a sátor fölverése megérkezésükor, illetve leszerelése és málhaként való fölrakása a szállító tevékre, vagy hím tevékre. Ahogy az arab mondás összefoglalja a nő: *taḥayyat, tabni, tarmi, tašīl al-beit* 'varr, épít, javít és szállítja a sátrat'.

A tevés, vagy nagy nomádoknál a teve az alapvető szolgáltatója az anyagoknak is, amelyeket a ház körül használnak. A nők feladata az, hogy összegyűjtsék a teveszórt, amikor az elhullajtja, illetve levágják róla, hogyha kezd vedleni a teve. Az így összegyűjtött teveszórt kártolják, kisimítják és ebből kell készíteni a mindennapi élet különböző tárgyait, elsősorban a sátrat illetve javítani, amikor valami lyuk támad rajta, ebből készítik a táskákat, szövik a nyeregdiszketek (*tenta*). A teve bőréből készül a vízhordó edény. Elérkeztünk a női kötelességek egy másik csoportjához. A nőknek kell vizet szerezni közletről, vagy messziről hozni a vizet (*trawi*). A nők a lányaik segít-

ségével gyűjtik a tüzelőt (*tahattal*). Ők látják el a kancát friss *ših* bokor levéllel és a *nasi* nevű finom növényvel, tehát a lovakat nem engedik szét legelni ellentétben a tevékkel ellentétben (*tahayyal aw tahušš al-faras*). Ez azt jelenti, hogy a bokrot előbb ki kell szárítani és a levágott fűvel együtt odaadni a lónak. Végül, de nem utolsósorban a nők kötelessége az is, hogy elmenjenek (*tasfar*) és a környező oázisokból búzát és árpát vegyenek, amiből aztán a kenyeret süthetik hetente egyszer.

ii) Hogyan bánik a férfi a feleségével?

a) A szerető férj: Ha megvan az összhang és a szeretet a férj és a feleség között, akkor a férfi természetesen mindezekben az előbb felsorolt munkákban segít a feleségének, a fiúgyerekekkel, a szolgálival és a pásztoraival egyetemben. A lánygyerekek mindenképpen az asszony rendelkezésére állnak. Ezért aztán, bár ha lány születik és nem fiú, akkor azt megsiratják, azonban később igen sokszor hallani olyan hangokat arab asszonyoktól, beduinoktól és városiakoktól egyaránt, hogyha nincs lányuk, akkor azt siratják meg, mert nincs aki segítsen nekik, a lány az, aki segítőkéz kezét nyújt az asszonynak minden munkájában már négy éves korától kezdve. A szerető férj a vándorláskor a málhás tevéket lemálházza, illetve induláskor segít fölrakni a málhát, távoli kútról vizet hoz, és időnként, ha van ideje, akkor elmegy egy olyan helyre, ahol sok száraz bokrot találni, nagy mennyiségű tüzelőt összehord és tevéjével együtt odahozza, ezzel napokra biztosítja a tüzelő ellátást a felesége helyett. Természetesen erre csak akkor van ideje, ha nem indulnak a férfiak portyára, razziára, illetve nem várnak ellenséges támadást, mert ilyenkor a férfiak szerepe a támadásban illetve a védelemben való részvétel.

b) A haragos férj: Ha azonban nincs jó viszonyban a férj a feleségével, akkor mindent ráhagy, amit a szokásjog a nő kötelességeként előír és egyetlen tevékenysége abban merül ki, hogy sűrgeti az asszonyt a vonuláskor és a föl-le málházáskor. Vonuláskor a férfi felnyergeli a lovát és a tevét, tüzet gyújt a sátor közelében, kávét főz magának és hátradőlve nézi a feleségét amint a lányaival és esetleg a szolgálakkal dolgozik, sátrat ver illetve fölszedi a sátrat, a berendezése-

ket induláskor összecsomagolja és fölrakja a tevére, érkezéskor kiszedi és berakja a sátorba, stb. Mindezek után, ha az asszony kész, a férfi csak fölszáll tevéjére, mögé köti kancáját és kilovagol a menet élére a harcosokhoz (*salaf*) és nem törődik sem a málhák, sem a sátor sorával többé. Amikor megérkeznek egy új táborhelyre, a férfi egyetlen feladata az, hogy kiválassza a megfelelő helyet a sátrának, majd lenyergel, szétválasztja a lovat a tevétől, miután utazáskor a férfi a tevéjén utazik és mögé köti a lovat. Lenyergel, nekidől a tevenyeregnek és várja, hogy a felesége elvégezze a munka dandárját. Amikor a feleség kész, bemegy a sátorba, szétnyitja a sátorlapot, tüzet gyújt a sátor bejáratánál és kávét főz. Addig játsza az urat a férj, amíg ki nem békülnek és aztán újra segíteni kezd a feleségének.

iii) Vendégfogadás a férj távollétében

Ha a férj általában hosszabb időre eltávozik akár védelmi, akár portyázási célokból és vendégek, vagy utazók érkeznének a sátorba, akkor a feleség feladata az, hogy fogadja és ellássa azokat. Már a sátor bejáratánál azt mondja nekik: Látjátok kedves vendégeim, a sátor ura nincs jelen (*tarakum ya duyuŕ rabb al-beit ma ħala ħādir*). Ezzel tudtukra hozza, hogy sajátos körülmények között fog folyni a vendéglátás, hiszen normálisan a férj az, aki fogadja a vendégeket és ellátja, eteti őket az asszony által elkészített ételekkel, míg az asszony meg sem jelenik a férfiak előtt. Ezek után az asszony bevezeti a vendégeit a férfi részlegbe (*rabʿa*), tüzet készít és faszenet rak mellé, odahelyezi a kávébabot, vizet, kávésedényt, ezzel jelezvén, hogy a házigazda feladatát most a férfi vendégnek kell ellátni. A kávéfőzés szertartása a férfiak feladata illetve előjoga. A feleség ezután visszatér a női részlegbe (*ħarīm*) és megfőzi a vacsorát. Ha kész, akkor vagy a szolgák egyikét küldi be az étellel, vagy ha azok még nem értek vissza a munkájukból, akkor kiválasztja a legfiatalabb vendéget, vagy a legalacsonyabb rangút és átadja neki az edényt az étellel, hogy vigye be a többi vendégnek és szolgálja ki őket, mindez eredendően a háziúr, házigazda feladata lenne. Amennyiben az asszony ismeri a vendégeket, tehát nem ismeretlen látogatók szállnak meg náluk, akkor vacsora után csatlakozhat hozzájuk, ihat velük együtt kávét és éjfélig beszélgethetnek. Ez jelentős különbség a városi szokásokhoz

képest, ahol az asszony semmilyen körülmények között nem találkozhat a férfi vendégekkel. Ennek oka természetesen a beduin lét szokásaiban és hagyományaiban rejlik, hiszen a vendég fogadása az nem egyszerűen vendégszeretet, hanem a vendég számára létkérdés, hiszen a sivatagi út során, mikor megállnak, nem találnak máshol szálláshelyet, csak egyes sátrakban, akár ismerik őket ott, akár nem, valamint vendégek megszállhatnak. Ilyenkor ha a házigazda nincs jelen, valakinek ezt pótolni kell és ezt csak a feleség tudja megtenni.

10 Válás

i) A férfi, akárcsak az iszlám más vidékén, korlátlan szabadsággal rendelkezik a válást illetően (*talleqba 'ala keif*). Ez azt jelenti, hogy sem készíteni nem lehet a válásra se nem lehet megakadályozni azt, hogy elváljon a feleségétől.

ii) A férfinak nem kell megindokolnia, hogy miért válik, sem a felesége, sem mások számára. A feleségnek nincs joga megkérdezni, hogy mi a válás joga, de nem is érdemes, hiszen néha maga a férj sem tudná megmondani az okát. A férfi elválhat hirtelen haragjában, vagy azért mert hosszú időn keresztül megelégette a felesége engedetlenségét, vagy rendetlenségét, azonban az is oka lehet a válásnak, ha valami külső jelenség, egy idegen ember felbosszantja és így vezeti le a bosszúságát. Az ilyen válást aztán később meg is bánhatja a férj. Ebben a tekintetben nincs különbség a más vidékek, illetve a letelepült térségek válási szokásaitól. A válás egyik oka lehet, főleg a fiatal törzsfőknél, hogy politikai okokból el kell vennie egy másik törzsfőnek a lányát, még akkor is, ha egyébként szerette az előző feleségét. Mint már említettük, igen gyakori az, hogy a férj 6-12 hónap után elválik a feleségétől, néha akkor is, ha éppen terhes, vagy akár ha fiút szült neki, mert másik asszonyt akar, és az elsődleges szempont az, hogy csak egy asszony legyen a sátorban.

iii) Ha kellemetlenné válik a feleséged, válj el tőle és ha a pásztoraiddal (tevehajcsáraiddal) nem vagy megelégedve, akkor küldd el őket, tartja az arab közmondás. Ez is mutatja a nő szerepét a férfi sátrában. Ez nem valamiféle lebecsülés, hanem inkább fontosság, hiszen a férfi életében a ház körüli dolgokat a nő tartja rendben, a ház kívülieket pedig elsősorban a tevehajcsárok. A férfi szerepe sem

vii) A Ruwāla táborokban soha nem hallani veszekedést, sírást a házaspárok között, soha nem szabad, hogy bárki lássa, hogy egy férfi veri a feleségét, vagy fordítva, ezt nagy bűnnek (*‘eib ‘abīr*) tekintik, magukra és az egész rokonságukra nézve. Az ilyen veszekedős, nyilvánosan verekedős házaspárt kiűzik a törzsből és a táborból is. Ez azonban természetesen csak a látszat, hangosan ugyan sosem veszekszenek, illetve nyilvánosságra nem hozzák a veszekedést és a verést, de ha a férj elveri a feleségét valamilyen oknál fogva, azt csöndben teszi, nappal a sátor sarkában, éjjel pedig az ágyon. Ilyenkor a teve irányítására használt botot alkalmazza a férj. Az asszony nem sír és nem jajgat, mert akkor tovább veri a férj a feleségét és az a szokás, hogy ilyenkor a jajgató asszonyhoz bejön a családból egy másik férfi és segít verni. Ha az asszony ilyenkor panaszkodna a szüleinél, nem kapna segítséget, vissza kell térnie a férjéhez. Számtalan olyan történet keringett a beduinok között, amikor a feleséget hozzákényszerítették az unokatestvéréhez a szokásjog alapján, holott az mást szeretett és ezért nem volt hajlandó magához beengedni a férjét, hosszú időn keresztül szűz maradt, a férje pedig úgy állt bosszút rajta, hogy állandóan verte és nem vált el feleségétől.

viii) Érdekes szokás, hogyha a feleség fél a veréstől, akkor elhagyhatja a sátrat és követi az első férfit, akivel találkozik a sátrába, vagy bemegy az első sátorba, amit meglát és védelmet kér, ilyenkor addig maradhat ameddig akar. A sátor tulajdonosa nem kérheti soha, hogy menjen el. Ilyenkor a férj elküldi egy rokonát vagy a szolgáját a nőhöz és ha az hajlandó, akkor visszahívja a feleséget és megígéri, hogy nem fogja megverni. A feleség úgy tesz visszatérve, mintha semmi sem történt volna, azonnal elkezd dolgozni a sátorban. Ha azonban a férj dühös rá, nem hívja vissza, el se válik tőle, akkor cseléd lesz belőle, vagy megszökik valakivel. Ha az asszony nem akar visszamenni, akkor a férj elválik tőle, de ilyenkor vissza kell fizetni a jegyajándékot (*siyāq*). A probléma azonban általában az, hogy azt már rég szétoztották a rokonok között és nehéz visszaszerezni “menj vissza hozzá” mondják az asszonynak a rokonok. Ha senki se segít neki, akkor végső megoldásként elszökhet, de az apja vagy a bátyja ilyenkor utánamegy és megöli, hiszen az elszökött lány az apja tulajdona volt (ő nemzette), és a bátyja örökli az apjától, legalább is így tartja a beduin mondás.

a lustálkodás azonban, hiszen a beduin lét veszélyes életmód, állandóan résen kell lenni, idegen, vagy éppen ismert de ellenséges törzsek támadásaival szemben. Ugyanakkor, mint ez már többször kiderült az előzőekben, a beduin gazdasági élet egyik fontos alapja a razzia, a portya és ebben ugyancsak a férfiak vesznek részt, illetve kockáztatják életüket.

iv) A váláskor a férfi azt mondja a feleségének, menj el, látod el vagy válva, és hozzákapcsolódhatsz bármely más férfihoz (*qantari, tarağ, tāleğ wa-rağğal alēğ*). Ezután az elvált nő azonnal összeszedi a holmiját, vagy magyaros kifejezéssel élve a kelengyéjét, felnyergeli nősténytevéjét, felmálházza és hazamegy a saját családjához, rokonságához. Azoknak a sátráig a férfi védelme alatt áll, amennyiben tehát megtámadná valaki, akkor a férfinak kell verboszsút állnia érte, és ez a tény önmagában mindenféle kíséret nélkül védelmet biztosít az elvált feleségnek. Amint azonban belép rokonai, családja (*abl*) sátrába, végleg eltépte a férjéhez kötődő szálakat, újra azokhoz tartozik és férjének nincs tovább bosszúállási kötelessége vele szemben. Ezután apja, vagy a legidősebb bátyja felel érte, ha nincs, akkor a nagybácsi, vagy az unokatestvér. Ő lesz a gyámja, patrónusa (*wali*).

v) Az elvált nőt még háromszor visszaveheti a férje. Ez természetesen nem különbözik az iszlám világ más részeitől, a különbség abban jelentkezett, hogy a nő az első váláskor rögtön elhagyja a férje sátrát. Ha nem akarja visszavenni, akkor kimondja a végső váló formulát: *anti tāliğ bi-talāğ al-ħawarēn* 'El vagy válva háromszori válással'.

vi) A válásnak több fajta módozata van, az egyik leggyakoribb eset az, amikor a férj ugyan nem kérheti vissza a szülőktől és egyéb rokonoktól a lányért adott jegyajándékot (*siyāq*), de ennek fejében korlátozhatja a válás után is a volt felesége szabadságát, amennyiben azt mondja neki: Bárkihez hozzáengedlek, kivéve ezt meg ezt. Ha újra el akarja venni elvált feleségét, akkor a család új jegyajándékot kérhet, amennyiben nincs gyerekük, vagy nem terhes az asszony. Mint mondtam, hogyha a férfi akar válni, akkor nem kaphat kárpótlás, ha azonban a nő kérte a válást (*talleğni*) akkor a férj azt mondja neki: *ħāti lli warāč* 'Add vissza, amit adtam érte.'

A férfinak egy tevét és egy tevenyerget kell adnia az elvált nő számára, amin aztán eltávozhat, ezen kívül övé az a kelengye, amit az esküvő után kapott a férjétől. Minden mást visszakérhetnek tőle később a férfi örökösei, a gyerekek azonban hét éves korig mindenképpen vele maradnak a válás után is. Természetesen a beduinok között is az a kivárási idő, utána mehet csak férjhez az elvált feleség (*ba'd al-'idda*). Ennek az időtartamát nem határozzák meg hónapban, hiszen úgysem tudja azt senki követni, hanem az az elv, amint látható a terhesség, akkor újra férjhez mehet, mert akkor bizonyított, hogy az még az előző férjétől származik.

Nem mindig könnyű azonban kideríteni, hogy kié a megszületendő gyermek. Híres történet volt a 20. század elején a Ruwāla beduinok között Trād története, akinek az anyjának első férje Fahad volt, egy neves törzsfő, míg a második férje Halaf. Nem tudták pontosan eldönteni kié a gyerek, Trād azonban egy idő után inkább az előkelőbb Fahadot választotta apjának. El is ment a sátrába, és ezek után viszont jogosan követelte feleségül Fahad első unokatestvérének, Nürinak a lányát. Nüri lánya azonban nem akart hozzámenni. Hosszú vita kerekedett belőle és erőszakosságok, mígnem kiderítették, hogy ő mégsem Fahadnak, hanem a második férjnek, Halafnak a gyermeke, ebben az esetben viszont nem volt joga Fahad unokatestvérének, Nürinak a lányához. Ezek a házasságokkal és válásokkal kapcsolatos történetek mindig nagyon érzékletesen tükrözik a beduin élet sokszínűségét és vitáinak alapvető okát, hiszen a beduinok között nemcsak anyakönyvezés, de bírósági intézmény sem volt és mindent a hagyományok és a sokszor szóbeszédre alapuló ismeretek szabályoztak. Egy ilyen szóbeszéd alapján döntött úgy Trād, hogy neki anyja első férje az apja, majd később egy hasonló, erőteljesebbnek bizonyuló szóbeszéd alapján le kellett mondania apjáról és vissza kellett térnie előző apjához, anyja második férjéhez.

A beduin nők sokkal lazább erkölcsűek, mint a letelepült testvéreik, elterjedt vélemény szerint egy férjes asszony könnyedén talál szerelmet, elsősorban a látogatóba jövő, vagy átvonuló törzsek fiai között, de néha saját törzsében is. Ha ennek elterjed a híre, akkor a férj előtt két döntési lehetőség van. Vagy elengedi a feleségét ingyen, ez olyan nagylelkűség, amire csak ritkán van példa, vagy visszakéri a jegyajándék többszörösét. Ő határozhatja meg, hogy

mennyit kér a felesége elengedéséért. Ha nem tudják kifizetni a rokonok, akkor az a megoldás adódhat a szerelmesek számára, hogy elszöknek minél messzebbre, főleg a letelepült tájakra, ahol nem lehet őket megtalálni. Ha azonban kibékítik a férjet valamilyen eszközzel, akkor visszatérhetnek és a férj elvállalja az elszökött feleségétől. Néha a nő családja kényszeríti ki ezt a cserbenhagyott férjtől. Itt is, akár csak a letelepedett vidékeken, minden a családok erőviszonyától és rangjától függ. Sokszor a férj, hogy megőrizze becsületét, azt állítja, hogy az ő engedélyével ment el az asszony a másik férfival.

11 Büntetés a paráznaságért ill. hamis vádért

i) Ha valaki egy lányt, vagy asszonyt megvádol paráznasággal, de nem tudja bizonyítani, akkor levágják az egyik kezét. Ezt a műveletet a vádlott egyik rokonának kell elvégeznie, hiszen nincsen állam, illetve hatóság és ha a rokon végzi el a csonkítást, akkor nem lehet rajta bosszút állni. Amennyiben még idejében egy jelentős személyiség védelme alá helyezi magát, akkor is legalább tíz tevét kell adnia a sértett nőnek, hogy az megbocsásson.

ii) Mesélik a beduin adatközlők, igen sok Ruwála lány lett terhes már házasság előtt, vagy anélkül is. Házasság előtt a későbbi férjétől, vagy mástól, aki nem vette el, és később sem talált magának férjet. Ilyenkor a következő lehetőségek állnak az asszony előtt:

a) Először is az adódik, hogy ráveszi a férfit, hogy vegye el feleségül, ez igen gyakran sikerrel jár.

b) A nőrokonság megpróbál segíteni és előidézni a vetélést. Ez azonban veszélyes lehet a terhes nő egészségére. Jellemző a mentalitásra, hogyha belehal ebbe a gyógymódba, akkor senki nem törődik vele, hogy mi okozta a halálát, hanem azt mondják, hogy megbetegedett és eltemetik. A férfiak egyébként sem törődnek a nőekkel addig, amíg valami nagy baj, vagy botrány nem támad.

c) Gyakori jelenség, hogy a lány öngyilkos lesz, ilyenkor, ha nem sikerül megszabadulni a nem kívánt terhességétől, a családja azonnal elterjeszti, hogy betegségben hunyt el.

d) Amennyiben az apja, vagy a testvérei veszik észre a terhességet, nem a nőrokonok, akkor az a megoldás adódik, amely még a 20. században is ismert sok helyen, pl. Egyiptomban, hogy elhívják egy

messzi helyre, megölik, tíz darabra szétdarabolják és úgy temetik el. Senki nem vonja felelősségre a családtagokat, hiszen ezt a szokások követelik meg és úgy tesznek, mintha természetes halállal hunyt volna el. Ezáltal a család, rokonság megmenekül a szégyentől.

Az is megoldás a nem kívánt módon teherbe esett lánynak, hogy elszökik minél messzebb a letelepült vidékekre. Ha anélkül szökik el, hogy megtudnák a rokonságban, hogy mi történt, akkor nem nagyon törődnek vele, halottnak tekintik, de ha visszajönne, akkor megölik. Ha tudják, hogy terhesen menekült el és ezt nem csak a szűk rokonság tudja, hanem mások is a törzsben, akkor kénytelen utána menni az apa, vagy egyik bátyja, hogy a becsületen esett csorbát kiköszörülje a lány megölésével.

iii) Miután a lányok tudják, hogy mi vár rájuk, ha teherbe esnének, igen elterjedt szokás, hogy egy kardot helyeznek maguk és a szerelmük közé, amikor éjjel találkára mennek és azt mondják, én egy olyan lány vagyok, aki fél Istentől (*ana bint haifa min Allāb*). Ez egy nagyon érdekes és ősi szokás, már Iránban is följegyezték és onnan került át a középkori Európába, ahol a Trisztán és Izolda szerelmi történetében fordul elő. Ugyanakkor a VIII. századi arab költő, Ğamīl élettörténetében is előfordul, hogy egy alkalommal, amikor a szerelmét, a már férjnél lévő Butainát légyottra hívja, akkor maguk közé helyez egy kardot. Nem a férje megy a nő után bosszút állni, hanem a legidősebb bátyja. Amikor rájuk talál és meg akarja ölni Ğamīlt, akkor meglátja a köztük lévő kardot és kiengesztelődik. Ezekben a történetekben azonban minden esetben a férfi rakja oda a kardot, míg itt a Ruwāla beduinoknál a nő, s ez jelentős különbség.

iv) Ha a lány bizonyítani tudja, hogy megerőszakolták (*mağ-šūba*) és nem szerelmi kaland miatt lett terhes, akkor őt nem bántják, nem ölik meg a rokonai, de kötelességük, hogy megkeressék az erőszaktevőt és megöljék. Érdekes még, hogy megvárják, hogy megszüljön a lány a gyereket és aztán azt is megölik. Ennek nem valamiféle utálat az alapja, hanem az az elgondolás, hogy az ilyen gyerekeknek nem lenne törzse, nem tartozna sehová, és ezért úgyis megölnék.